

Języki (pop)kultury

Wstęp

Tom *Języki (pop)kultury literaturze, mediach i filmie* prezentuje badania młodych naukowców dotyczące deskrypcji i recepcji zjawisk szeroko pojętej popkultury; stanowi on nie tyle monograficzne opracowanie kategorii popkultury we współczesnej refleksji humanistycznej, co wstępne rozpoznanie tematu. Celowo zatem otwiera, a nie domyka gros spośród metodologicznych i interpretacyjnych ścieżek otwierających się przed badaczami. Redaktorzy tomu starali się być otwarci na rozmaite dziedziny i podejścia badawcze. Efektem interdyscyplinarnego dialogu i pluralizmu metodologicznego jest inspirująca konfrontacja różnych perspektyw badawczych, eksplorujących oblicza popkultury w dziedzinach: literatury, filmu, sztuk audiowizualnych czy mediów. Skupiając się na zagadnieniu popkultury, formuła książki miała w założeniu otworzyć przestrzeń intermedialnego dialogu, ukazującego bogactwo ujęć i (czasami zaskakującą) wielopoziomowość (pop) kulturowych dyskursów we współczesnej humanistyce. Część tekstów zamieszczonych w monografii tropi zależności i wpływy popkultury i tzw. kultury wysokiej, zestawia dyskurs kultury wysokiej i dyskurs kultury popularnej; inne artykuły skupiają się na transgresji granic między kulturą wysoką a kulturą popularną. Istotne wydaje się także zagadnienie wpływu kultury popularnej na język literacki. Nie mniej ważne wydaje się być zjawisko powstawania nowych gatunków, nowych mediów, nowych form tekstualności, wraz z metodologiami kreującymi owe teksty kultury. Pojawia się pytanie czy nowe języki sztuki wymuszają zmianę języków krytyki? Ryzomatyczny charakter struktury tomu odzwierciedla niejako „kłączowatość” wątków pojawiających się w tomie.

Wstępem do podejmowanej w tomie problematyki jest artykuł *Mass kultura, popkultura, postkultura – transformacje pojęcia „kultury współczesnej” (zarys problemu)*, autorstwa Magdaleny Majchrzyk. Artykuł stanowi zarys problemu przemian kulturowych, zachodzących

na przełomie XX i XXI wieku. Obok doprecyzowania aparatu pojęciowego, służącego do opisywania zjawisk zachodzących w kulturze współczesnej – pojęcia kultury masowej (mass kultury), popularnej (popkultury), i ponowoczesnej (postkultury) – przywołani zostaną w nim najważniejsi badacze zajmujący się tym zagadnieniem i wskazana zostanie klasyczna literatura przedmiotu.

Problem hybrydyzacji kultury współczesnej, zacieranie się granic między kulturą niską a wysoką analizuje Marianna Chłopek-Labo w artykule *Literatura jako projekt, czyli zamysł literacki autora. Na przykładzie utworów Borisa Akunina*. Artykuł ten otwiera pierwszą część tomu, poświęconą literaturze. W polu rozważań Autorki znalazły się kwestie modyfikacji kanonu kultury a także sposoby i efekty przekraczania norm literackich. W artykule poruszono również problem konwencji literackich oraz ich stosunku do kultury popularnej. Podobna kwestia, choć podjęta niejako w innej perspektywie badawczej, jest tematem artykułu *Władimir Wysocki – pomiędzy kulturą wysoką a popularną* autorstwa Radosława Sławomirskiego.

Artykuł Natalii Kućmy, *Logikomiks – filozofia i nauka w komiksie* skupia się na ukazaniu związków pomiędzy filozofią, nauką a komiksem. Wydany w Polsce w roku 2011 (wyd. oryginalne 2008) *Logikomiks. W poszukiwaniu prawdy* Apostolosa Doxiadisa, Christosa H. Papadimitriou, Alecosa Papadatosa i Annie di Donny jest fascynującą pozycją łączącą te, tak zdawało by się, odległe dziedziny. Kućma stara się dowieść, że komiksowa forma, powszechnie uważana na zbyt lekką i niepoważną, staje się doskonałym narzędziem do opowiedzenia trzech niezwykle historii. Szkatułkowa struktura komiksu sprawia, że oto w historię poszukiwania absolutnej prawdy przez Bertranda Russella oraz metatekstualne odniesienia do twórczych zmagania autorów komiksu wpleciona zostaje trzecia, *Orysteia* Ajschylosa, do której wystawienia przymierzają się przyjaciele autorów.

Dialog filozofii i kultury popularnej aktualizuje się również w artykule Adama Nowakowskiego, który zestawia historię opowiedzianą w kanadyjskiej trylogii *Darth Bane: Droga zagłady* autorstwa Drew Karpyszyna, która nawiązuje do obu trylogii *Gwiezdnych wojen*. Głównym bohaterem trylogii Karpyszyna jest sługa Ciemnej Strony, pozwalają-

cy czytelnikom lepiej zrozumieć filozofię Zakonu Sithów. W artykule *Tako rzeczce Bane. Nadczłowiek w Drodze zagłady Drew Karpysyhna*, Nowakowski dokonuje charakterystyki postaci Dartha Bane'a, jego poglądów i wizji Zakonów Sithów, udowadniając, że są one głęboko zakorzenione w filozofii Fryderyka Nietzschego, ze szczególnym wskazaniem na koncepcję Nadczłowieka.

W artykule *Konkretne transgresje, konkretne interferencje – o łamaniu kodów gatunkowych w poezji Edwina Morgana*, Monika Kocot podejmuje problem różnorodnych gier o sens, gier konstrukcji, dekonstrukcji i rekonstrukcji sensów, jakie aktualizuje szkocki twórca w swoich wierszach konkretnych, wskazując na ich zakorzenienie w różnych tradycjach kulturowych, literackich i filozoficznych. Zdaniem Autorki, być może właśnie owa skłonność do transgresji kodów gatunkowych czynią z Morgana jednego z najbardziej rozpoznawalnych i cenionych światowych konkrystów.

W artykule *Różewicz i symulakry*, Piotr Pochel podejmuje się próby spojrzenia na twórczość polskiego poety przez pryzmat precesji symulaków, zaproponowanej przez Jeana Baudrillarda. Pochel śledzi proces uwalniania się znaku od swojego odniesienia w tomach *Kup kota w worku*, *Matka odchodzi*, *Płaskorzeźba*, *Szara strefa*. W swoich analizach, Autor pokazuje jak znaki odklejają się od swojego odniesienia, wchodzą w relacje z innymi znakami, jak odrywają się od rzeczywistości i łączą się z innymi znakami, by znaczyć coś innego, nowego.

Biografia literacka Marka Hłaski *Piękni dwudziestoletni* stała się podstawą rozważań Katarzyny Mulet. W artykule *Retoryka popkultury w Pięknych dwudziestoletnich Marka Hłaski*, Autorka dowodzi, że w mimetycznej autokreacji pisarza można doszukać się cech amerykańskich idoli popkulturowych. Katarzyna Mulet zwraca uwagę na retorykę popkultury i przez jej pryzmat analizuje tekst Hłaski, wnosząc tym samym ciekawe spojrzenie na twórczość znanego pisarza.

Omawiając najgłośniejszą bodaj powieść Cormaca McCarthy'ego, *Krwawy południk*, Kristjan Mavri bada jej związki z tradycją filmowego westernu, wraz z jego stereotypizacją, miejscem jakie zajmuje w kulturze masowej i amerykańskiej podświadomości. Artykuł *Cormac McCarthy and Popular Culture A New Old West* stara się ukazać,

że McCarthy przetwarza gatunek westernu w sposób przewrotny, jego demitologizacji towarzyszy wszak fascynacja.

Anja Mrak, autorka artykułu *Popculture in postcolonial literature. Motifs of popular culture in Arundhati Roy's The god of small things and Eden Robinson's Monkey Beach*, dostrzega związki literatury postkolonialnej i kultury popularnej, a zwłaszcza kultury masowej w jej amerykańskim wydaniu. Autorka stara się pokazać, że ta sama kultura popularna, która odpowiedzialna jest za kulturową (re)kolonizację, może stać się narzędziem dekonstruującym imperialistyczny dyskurs.

Oddziaływanie popkultury na współczesne społeczeństwo znalazło się w kręgu zainteresowań Malwiny Bednarek, która zajęła się zmianą wyobrażeń na temat koncepcji macierzyństwa na przestrzeni ostatniego wieku. Jej artykuł *Macierzyństwo: błogosławieństwo czy przekleństwo – wprowadzenie do dyskursu feministycznego śledzi przeobrażenia wizerunku matki od ujęć tradycyjnych po feministyczne*. Autorka zwraca uwagę na negatywne aspekty macierzyństwa, które nie zawsze są eksponowane we współczesnej kulturze.

Jednym z warunków *sine qua non* popkultury jest rozrywka, szczególnie eksponowana przez środki masowego przekazu. Na płaszczyźnie mediów właśnie, nie tylko komercyjnych, mówić można o jej hipertrofii. Prasa, radio, telewizja i Internet, będąc równocześnie przedmiotem i podmiotem kultury masowej, stały się soczewką zmian kulturowych, którym poświęcona jest druga część tomu. Tekst *Rozrywka w radiu komercyjnym na przykładzie porannego programu Radia Zet „Dzień Dobry Bardzo”* Pauliny Czarnek oddaje charakter zmian w obrębie gatunków dziennikarskich – powstanie hybrydowego *morning show* - determinowanych przez zjawiska popkultury.

Specjalistycznej analizy języka artykułów publicystycznych poświęconych sportowi dokonuje Katarzyna Burska. *O analizach i syntetyzmach leksykalnych w publicystyce sportowej – na przykładzie peryfraz i uniwerbizmów* – to artykuł językoznawczy, w którym autorka egzemplifikuje publikowane w prasie analityczne konstrukcje językowe, posiadające syntetyczne odpowiedniki.

W artykule *Język wojny na przestrzeni wieków* Zbigniew Bednarek bada użycie środków językowych w wypowiedziach dziennikarzy na

temat wojny. Autor udowadnia, że reportaże wojenne stały się częścią kultury masowej i dlatego też są godne uwagi w kontekście popkulturowym. Przedstawiona analiza porównawcza pokazuje bogactwo leksyki, nasyconej plastycznymi wyrazami przekazu.

Podobnie jak w mediach, tak i w muzyce popkultura podyktowała wielopłaszczyznowe zmiany. Powstawały nowe gatunki, narodził się przemysł fonograficzny – sztukę zaczęto postrzegać jako dochodową branżę produkującą kreacje sceniczne. Jednym z przykładów osobowości stworzonej podług mechanizmów popkulturowych jest popowa wokalistka Lady Gaga. Fenomen tej postaci stara się zbadać Martyna Paszkowska, autorka tekstu *„Poker face”, czyli hiperboliczna (auto)kreacja, czy kreacja hiperboli? – o twórczości Lady Gagi w dyskursie kultury popularnej*.

Upowszechnianie kultury popularnej stało się możliwe dzięki szczególnym sposobom wykorzystywania obrazu. Wizualizacja treści na fotografiach, filmach, w kinie, telewizji, ukute określenie kultury obrazkowej inspirowały do tworzenia nowych form przekazu: komiksów, teledysków, czy seriali, którym uwagę badawczą poświęcają autorzy trzeciej części tomu. Artykuł *Świat opuszczony przez Boga w serialu „The Wire”* Mateusza Mirysa, traktuje o typowej dla popkultury formy odcinkowego, telewizyjnego przedstawiania fabuły opartej na sekularyzacji świata współczesnych bohaterów. Twórcy serialu sięgają po archetypy kulturowe Boga, ojca, prawodawcy, utopii i osadzają je w rzeczywistości mieszkańców XX- wiecznego amerykańskiego Baltimore.

Artykuł Beaty Stefaniak-Maślanki, *Baśń, storytelling i popkultura*, stanowi refleksję nad sensem powtarzania i aktualizowania przez popkulturę motywów baśniowych. Ważnym zagadnieniem jest tu interpretacja obrazu kobiety obecnego w nowych opowieściach powstałych z połączenia baśni i języka popkultury. Analizie poddane zostają dwa seriele wpisujące się w formułę *fantasy*, wyemitowane równolegle w 2011 r. *Once upon a time* i *Grimm*.

Immersję popkulturowych wzorców można zaobserwować we wszystkich gatunkach artystycznych. W artykule *Miłość jako metafora szczęścia. Seks, miłość i partnerstwo w polskim filmie*, Ewelina Warumzer analizuje wzorce i symbole miłosne we współczesnej kinematografii

polskiej. Wykorzystując badania socjologiczne oraz podejście kognitywne autorka analizuje metaforę miłości, wyrażaną w konstrukcjach językowych

Pojęcie popkultury obejmuje bardzo szeroki zakres tematów i obszarów, połączonych siecią zależności i determinant, niemniej pierwotnie odległych. Jej synonim – masowość – otwiera niczym nieograniczone pole kolejnych zjawisk i ich mutacji w tekstach kultury. Jednym z nich stała się pornografia, przywołana w tekście Magdy Ciereszko *Porno, które pragnie być pop. O przenikaniu elementów popkultury do filmowej pornografii*. Autorka określa wpływ pornografii na ofertę popkultury jako znaną i zdefiniowaną, lecz za cel artykułu stawia wskazanie zależności w drugą stronę – dostrzega mianowicie inspiracje kulturą masową w filmach pornograficznych.

W artykule *Etykiet(k)a wielkiego miasta. O seksualizacji przestrzeni, utowarowieniu relacji międzyludzkich i regułach damsko-męskich gier w nowoczesnym i ponowoczesnym mieście*, Sabina Kwak bada co łączy Izabelę Łęcką, bohaterkę *Lalki* Bolesława Prusa, z Samantha Jones, królową Manhattanu z serialu *Seks w wielkim mieście*. Analiza porównawcza dwóch scen – wizyty Izabeli w sklepie Wokulskiego i zakupowego podrywu Samantha – pozwala prześledzić drogę od miasta nowoczesnego do ponowoczesnego, obnażyć konsekwencje wyjścia do pasażu i wreszcie zbadać związki między handlem a erotyką. Artykuł Kwak jest próbą uchwycenia zacierających się granic między kulturą wysoką a kulturą popularną.

Pozostaje skonfrontować swoje widzenie zjawisk (pop)kultury z zebranymi w tej książce artykułami, do czego gorąco zachęcamy.

Monika Kocot
Kamil Szafraniec